

Het publiek van twee Utrechtse musea

G. Kraaykamp, I. Maas en I. Redeker

Abstract

In this article we tried to find an explanation for the known fact that mainly people with a high socio-economic status visit a museum and for differences between the publics of two museums. Three hypotheses are tested. First: some people try to achieve status by visiting a museum. Second: people differ in their capacity to process cultural information. Third: people with timepressure don't participate in time consuming cultural activities. In contrast with findings in other research, it appeared that neither timepressure nor the capacity to process information determine the choice for a museum. For the status-hypothesis positive indications have been found.

Inleiding(*)

Het is bekend dat niet alle lagen van de bevolking in gelijke mate naar het museum gaan. Al in 1956 bleek uit onderzoek in het Haagse Gemeentemuseum (Van der Hoek, 1956) dat het museumpubliek voornamelijk uit de hogere lagen van de bevolking voortkomt. Dit is in vele latere onderzoeken bevestigd (Wippler, 1968; Valkman, 1976).

In ons onderzoek willen we bekijken hoe deze situatie in Utrecht is. We vergelijken daartoe de samenstelling van het publiek in twee Utrechtse musea, het Centraal Museum en het Museum voor Hedendaagse Kunst, met de samenstelling van de Utrechtse bevolking wat betreft opleiding, beroepsprestige, inkomen en leeftijd. Ook de verschillen in publiekssamenstelling tussen de twee musea worden aan een nader onderzoek onderworpen. Vervolgens worden een aantal mogelijke verklaringen voor de invloed van deze achtergrondvariabelen op museumbezoek onderzocht. Hierbij doen we een beroep op twee hypothesen over cultuurdeelname, die we aan Ganzeboom (1982, 1984a) ontleenen: de informatieverwerkingshypothese en de statusverwervingshypothese. Deze hypothesen kunnen ook gebruikt worden om de verschillen in publiekssamenstelling tussen de twee onderzochte musea te verklaren.

Verschillen in museumbezoek worden, behalve met deze twee mechanismen, in verband gebracht met een hypothese over tijdschaarste. Tijdschaarste wordt veelal genoemd als verklaring waarom de belangstelling voor cultuur in de afgelopen decennia over het algemeen is afgenomen (SCP 1974, 1976, 1978). Omdat een schaarste aan tijd het meest wordt aangetroffen onder de hogere lagen van de bevolking, in het bijzonder de hogere inkomensgroepen, zou de invloed van deze factor omgekeerd zijn aan die van het informatieverwerkings- en statusverwervingsmechanisme en daarmee een verstoring van deze invloeden tot gevolg kunnen hebben.

Theoretische verklaringen voor ongelijkheid in museumbezoek

Het feit dat er zich onder het museumpubliek vooral mensen uit de hogere sociale lagen bevinden, kan verklaard worden met behulp van twee hypothesen (Ganzeboom 1982, 1984a).

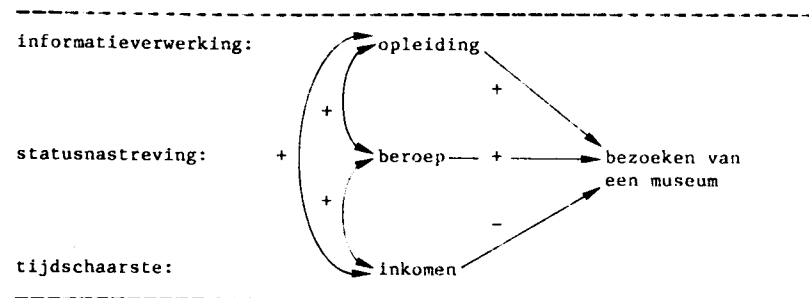
Het statusverwervingsmechanisme heeft tot gevolg dat personen uit de hogere sociale lagen meer naar een museum zullen gaan dan mensen uit lagere sociale lagen omdat voor de eersten het museumbezoek een statusbevestigende of zelfs statusverhogende bezigheid is. De mate waarin men op deze manier status nastreeft, wordt volgens die gedachte bepaald door de status die men al heeft. Museumbezoek wordt, zoals cultuurparticipatie in het algemeen, beschouwd als een activiteit die past bij mensen met een hoge sociale status. De belangrijkste determinant voor status is in onze samenleving het beroep. Daarnaast is de opvoeding van belang: is men opgevoed met het idee dat cultuurparticipatie, en museumbezoek in het bijzonder, 'past' bij de eigen leefstijl, of niet? Behalve voor museumbezoek in het algemeen, heeft dit gevolgen voor de publieksvorming van verschillende musea. Als twee musea verschillen in de mate waarin zij status verlenen, dan kan men verwachten dat in het meest statusverlenende museum de oververtegenwoordiging van mensen uit hogere sociale milieus het grootst zal zijn.

In de informatieverwerkingshypothese wordt ervan uitgegaan dat mensen het prettig vinden om informatie te verwerken van een bepaalde moeilijkheidsgraad; niet te eenvoudig want dan is het saai, maar ook niet te moeilijk want dan is het onbegrijpelijk. Welke soort kunst mensen verkieszen om te gaan zien, hangt daarom af van hun vaardigheden en kennis ten aanzien van hetgeen in een museum wordt aangeboden. Het kunstaanbod van musea kan beschouwd worden als tamelijk moeilijk te verwerken informa-

tie. Over het algemeen hebben mensen uit de hogere sociale lagen op grond van hun opleiding en opvoeding meer vaardigheden om informatie te verwerken, een grotere informatiecapaciteit, dan mensen uit lagere sociale lagen. Daarom is het te verwachten dat er zich onder het museumpubliek relatief veel mensen uit de hogere sociale lagen zullen bevinden, in het bijzonder personen die meer opleiding en culturele training genoten hebben. Als we musea onderscheiden naar moeilijkheidsgraad van de daar aangeboden kunst, dan zullen zich in het meest complexe museum de meeste mensen met een hoge informatiecapaciteit bevinden. Dat zullen dan tevens de mensen uit de hogere sociale lagen zijn.

Een derde hypothese, over het tijdschaarstemechanisme (Linder, 1971), voorspelt het tegenovergestelde, namelijk dat het vooral de lagere sociale lagen van de bevolking zullen zijn die het museum bezoeken. Mensen met een hoog inkomen zullen in hun vrije tijd veel goederen willen consumeren. Museumbezoek is bij uitstek een tijdrovende en weinig goederenintensieve bezigheid, die daarom niet veel gekozen zal worden door mensen met een hoog inkomen. In de hypothese wordt gesteld dat mensen uit de hoge sociale lagen, op grond van hun inkomen en de daaraan verbonden tijdsdruk, minder geneigd zullen zijn naar het museum te gaan. Diezelfde mensen zullen nog meer ondervertegenwoordigd zijn in het museumpubliek naarmate het museum tijdrovender is. Op grond van het feit dat vooral de hogere lagen een museum bezoeken kan deze verklaring niet op voorhand verworpen worden, omdat de drie mechanismen tegelijkertijd werkzaam kunnen zijn en een tegengestelde werking kunnen hebben. Volgens de drie hypothesen zijn verschillende variabelen relevant voor het wel of niet bezoeken van een museum. In figuur 1 worden de veronderstelde verbanden weergegeven.

FIGUUR 1: SCHEMATISCHE VOORSTELLING VAN ONGELIJKHEID IN MUSEUMBEZOEK

Werkwijze

We hebben steeds gesproken over een vergelijking tussen verschillende musea. Als musea kozen we daarvoor het Centraal Museum en het Museum voor Hedendaagse Kunst, beide te Utrecht. Eerst bekijken we echter, in een vergelijking met gegevens over de Utrechtse bevolking, of inderdaad vooral mensen uit de hogere lagen het museum bezoeken. Als indicatoren voor de sociale laag waaruit iemand komt, gebruiken we de variabelen inkomen, opleiding en beroepsprestige. Daarna bekijken we hoe deze drie variabelen een indicatie kunnen bieden voor de relevantie van de drie mechanismen.

Om gegevens te kunnen verkrijgen over museumbezoekers is gekozen voor een publieksonderzoek met behulp van vragenlijsten. De gegevens over de Utrechtse bevolking werden verkregen uit een onderzoek dat tegelijkertijd in het voorjaar van 1984 werd gehouden (Ganzeboom, 1984b). In dit onderzoek zijn op dezelfde manier vragen over sociale achtergrondvariabelen gesteld als in ons publieksonderzoek.

Het publieksonderzoek heeft in de musea zelf plaats gevonden. Aan alle volwassen bezoekers werd bij vertrek gevraagd een vragenlijst met vijfendertig vragen in te vullen. Een aantal vragen had betrek-

king op persoonskenmerken (opleiding, beroep, inkomen, leeftijd, sekse etc.). Daarnaast waren er vragen over recent museumbezoek en over ervaringen met musea in de jeugd. Ongeveer negentig procent van de bezoekers was bereid medewerking te verlenen.

De twee musea uit het publieksonderzoek, het Centraal Museum en het Museum voor Hedendaagse Kunst, zijn gekozen omdat ze goed vergelijkbaar zijn. Het zijn beide kunstmusea en gemeentelijke instellingen. De toegang is er gratis. Om praktische redenen heeft het onderzoek niet precies gelijktijdig in beide musea plaats kunnen vinden. Er is echter wel gezorgd dat er op vergelijkbare dagen werd geënquêteerd.

De keuze van de twee musea is mede ingegeven door het feit dat zij van elkaar verschillen op grond van de drie bovengenoemde hypothesen. Vanuit het informatieverwerkingsmechanisme is het verschil in complexiteit van belang. Uit eerder onderzoek (Ganzeboom, 1984a) kwam naar voren dat het Museum voor Hedendaagse Kunst een complexere collectie bezit dan het Centraal Museum. Het Museum voor Hedendaagse Kunst toont voornamelijk moderne en experimentele kunst. De tentoonstellingen zijn gewijd aan recente werken, ook van onbekende kunstenaars. Ten tijde van het onderzoek werden er kunstwerken uit eigen bezit getoond die als een overzicht gezien kunnen worden van de in de afgelopen jaren geëxposeerde kunst in het museum. Het Centraal Museum kent verschillende afdelingen die variëren van moderne schilderkunst tot cultuurhistorie (geschiedenis van Utrecht, stijkkamers, een muntenkabinet, afdelingen met moderne en traditionele kunst). Voor het statusverwervingsmechanisme is het verschil in statusverlening van belang. Wij gingen ervan uit dat bezoek aan het Centraal Museum meer status verleent dan bezoek aan het Museum voor Hedendaagse Kunst. Het Centraal Museum heeft een meer gevestigde naam en het uiterlijk van een traditioneel museum; het is een groot, statig gebouw.

In de landelijke pers wordt aandacht besteed aan exposities in het Centraal Museum, dit in tegenstelling tot exposities van het Museum voor Hedendaagse Kunst. Het Museum voor Hedendaagse Kunst is typisch een laagdrempelige instelling; het is eenvoudiger er even binnen te lopen en het geeft niet de indruk van een museum.

Het tijdschaarstemechanisme discrimineert naar mate van geïnvesteerde tijd in museumbezoek. Een bezoek aan het Centraal Museum is tijdrovender dan een bezoek aan het Museum voor Hedendaagse Kunst. In het Centraal Museum zijn meerdere afdelingen en het gebouw is groter, terwijl het Museum voor Hedendaagse Kunst slechts over één tentoonstellingsruimte beschikt.

In het Centraal Museum hebben in totaal 94 personen aan het onderzoek meegewerkt, waarvan 37 op zaterdag 2 juni 1984, 42 op zondag 3 juni en 15 op woensdag 6 juni. In het Museum voor Hedendaagse Kunst zijn 87 respondenten bereid gevonden een vragenlijst in te vullen, waarvan 27 op zaterdag 9 juni, 50 op maandag 11 juni (tweede pinksterdag) en 10 op dinsdag 12 juni. Het aantal bezoekers op tweede pinksterdag vormt een uitschieter in het bezoekersaantal: er waren die dag ook beduidend meer bezoekers die aangaven toevallig het museum te bezoeken. Er bleken echter wat betreft achtergrondskennmerken geen essentiële verschillen met de bezoekers van de andere dagen te bestaan.

Vergelijking tussen de museumbezoekers en de Utrechtse bevolking

Onze gegevens over het museumpubliek en de Utrechtse bevolking kunnen met elkaar worden vergeleken aan de hand van de in figuur 1 weergegeven verbanden. Hierbij maken we gebruik van frequentieverdelingen en regressieanalyse. Opleiding zou volgens het informatieverwerkingsmechanisme de belangrijks-

TABEL 1: OPLEIDINGSVERDELINGEN VAN HET MUSEUMPUB-
BLIEK EN DE UTRECHTSE BEVOLKING

		musea (%)	Utrecht (%)
lagere school/vglo	(1)	1.7	13.7
lager beroepsonderwijs	(2)	3.3	12.2
(m)ulo, mavo	(3)	9.4	13.7
middelbaar beroepsonderwijs	(4)	8.8	12.6
hbs, havo, vwo	(5)	16.6	11.9
hoger beroepsonderwijs	(6)	26.5	16.5
wetenschappelijk onderwijs	(7)	33.7	19.4
		100 (N=181)	100 (N=278)
gemiddeld		5.5	4.2
standaard deviatie		1.6	2.1

te discriminerende variabele moeten zijn. In tabel 1 vergelijken we de opleidingsverdeling van de twee steekproeven.

De verschillen in niveau van opleiding zijn duidelijk. Het gemiddelde opleidingsniveau van de museumbezoekers ligt aanzienlijk hoger dan dat van de Utrechtse bevolking. In het museum heeft 60.2% een hoge opleiding (de laatste twee categorieën samen genomen) en in de Utrechtse bevolking is dit slechts 35.9%, een verschil van maar liefst 24.3% (Pearson's $r=.31$).

Als tweede wordt het beroepsniveau vergeleken daar dit volgens het statusverwervingsmechanisme de belangrijkste verklaringsgrond biedt (1). De beroepen werden naar prestige-niveau in vijf klassen ingedeeld volgens de Ultee-Sixma schaal (Ultee & Sixma, 1983). De eerste categorie vertegenwoordigt het laagste beroepsniveau.

Onder de bezoekers van de musea heeft 52.5% een hoog beroepsniveau (klasse 4 en 5), onder de Utrechtse bevolking is dit slechts 26.7%. Tevens blijkt onder het museumpubliek slechts 22.5% een laag beroepsniveau te bezitten (klasse 1 en 2) terwijl dit onder de Utrechtse bevolking 41.5% is. Het zijn dus vooral de mensen met een hoog beroeps-

TABEL 2: BEROEPSPRESTIGE VAN HET MUSEUMPUB-
BLIEK EN DE UTRECHTSE BEVOLKING

		musea (%)	Utrecht (%)
1 t/m 20	(1)	0.8	4.6
21 t/m 40	(2)	21.7	36.9
41 t/m 60	(3)	25.0	31.8
61 t/m 80	(4)	39.2	23.5
81 t/m 99	(5)	13.3	3.2
		100 (N=120)	100 (N=217)
gemiddeld		58.5	46.8
standaard deviatie		19.9	18.8

TABEL 3: INKOMENSVERDELINGEN VAN HET MUSEUMPUB-
BLIEK EN DE UTRECHTSE BEVOLKING

		musea (%)	Utrecht (%)
minder dan f 900,-	(1)	14.3	15.8
f 900,- tot f1200,-	(2)	11.0	9.5
f1200,- tot f1500,-	(3)	7.1	8.3
f1500,- tot f1800,-	(4)	8.4	5.1
f1800,- tot f2100,-	(5)	7.1	10.3
f2100,- tot f2400,-	(6)	6.5	9.5
f2400,- tot f3000,-	(7)	15.6	17.0
f3000,- tot f3600,-	(8)	9.7	11.1
meer dan f3600,-	(9)	20.1	13.0
		100 (N=154)	100 (N=253)
gemiddeld		f2303,-	f2193,-
standaard deviatie		949,-	1048,-

niveau die het museum bezoeken ($r=.26$).

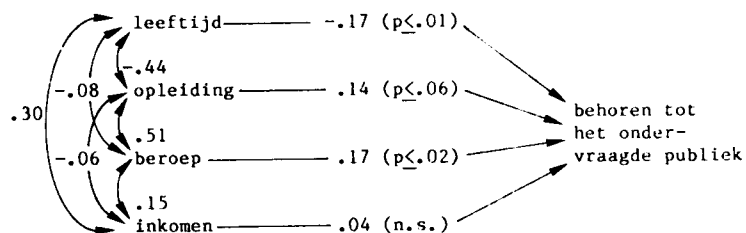
Als laatste kijken we naar de indicatie van het tijdschaarstemechanisme: inkomen (2). In het museum heeft 45,4% van de bezoekers een hoog inkomen (categorie 7, 8 en 9) en in de Utrechtse bevolking is dit 41,1%. Het gemiddeld inkomen van de museumbezoekers is hoger dan dat van de Utrechtse bevolking ($r=.03$). Deze bevinding is strijdig met hetgeen volgens het tijdschaarstemechanisme verwacht werd. Van belang kan verder nog de leeftijdsopbouw van de populaties zijn. Daarom wordt die hier weergegeven in tabel 4. De correlatie bedraagt $-.22$.

TABEL 4: LEEFTIJDVERDELING VAN DE MUSEUMBEZOEKERS EN DE UTRECHTSE BEVOLKING

	musea (%)	Utrecht (%)
18 - 24 jaar	28.7	19.8
25 - 34 jaar	30.9	24.5
35 - 44 jaar	18.2	15.8
45 - 54 jaar	9.9	9.0
55 - 64 jaar	6.1	13.7
ouder dan 64 jaar	6.1	17.3
	100 (N=181)	100 (N=278)
gemiddeld	35 jaar	42 jaar
standaard deviatie	14,6	18,3

Kortom, de bezoekers van de twee musea zijn relatief jonger en hoger opgeleid en hebben hogere beroepsprestigeniveaus en inkomens dan de Utrechtse bevolking. Dit komt overeen met de resultaten van andere onderzoeken (Van der Hoek, 1956; Wippler, 1968; SCR, 1976). Voor de beantwoording van onze vraagstelling zijn evenwel de multivariate relaties tussen de variabelen van belang. Hiertoe zijn de gegevens uit de twee onderzoeken samengevoegd. Figuur 2 geeft de via regressieanalyse geschatte invloeden van de vier achtergrondvariabelen op het al dan niet behoren tot de ondervraagde groep museumbezoekers.

FIGUUR-2: INVLOED VAN SOCIALE ACHTERGROND OP HET AL DAN NIET BEHOREN TOT HET ONDERVRAAGDE PUBLIEK

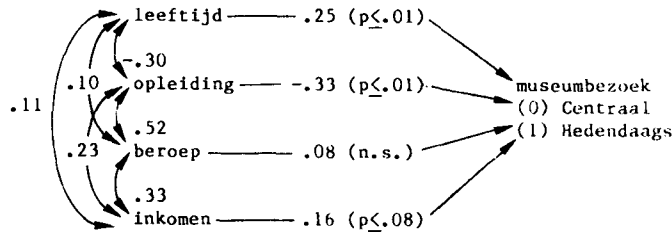

Op grond van onze hypothesen, verwachten we een positieve invloed van opleiding op het bezoeken van een museum. Deze verwachting wordt door de resultaten niet geheel bevestigd. De invloed van opleiding is net niet significant. De oorspronkelijke correlatie is terug te voeren op de samenhang met de variabelen leeftijd en beroep. Deze laatste twee variabelen vertonen wel het voorspelde verband met museumbezoek. Hoe jonger iemand is en hoe hoger zijn beroepsstatus, hoe waarschijnlijker is het dat hij een museum bezoekt. Het verband tussen inkomen en museumbezoek is, hoewel niet significant, in positieve richting. Dit is in tegenspraak met de voorspelling volgens de tijdschaarstetheorie. Concluderend kunnen we stellen dat het onderzoeksresultaat nog het meest overeenstemt met de werking van het statusverwervingsmechanisme. Voor het tijdschaarste- en informatieverwerkingsmechanisme werden minder positieve indicaties gevonden. Het verband tussen tijdschaarste en museumbezoek is zelfs tegengesteld aan de voorspelde richting.

Vergelijking tussen de twee groepen museumbezoekers

Op grond van de drie mechanismen moeten ook de publieken van beide musea van elkaar verschillen op de variabelen opleiding, beroep en inkomen. Het Centraal Museum is minder complex, meer statusverlenend en tijdrovender dan het Museum voor Hedendaagse Kunst. We verwachten daarom dat er zich in het Centraal Museum minder mensen met een hoge opleiding, meer mensen met een hoge beroepsstatus en minder mensen met een hoog inkomen zullen bevinden. De multivariate relaties tussen de variabelen, waaraan ook de variabele leeftijd toegevoegd is, zijn weergegeven in figuur 3.

FIGUUR 3: INVLOED VAN SOCIALE ACHTERGROND OP BEZOEK AAN EEN VAN BEIDE MUSEA

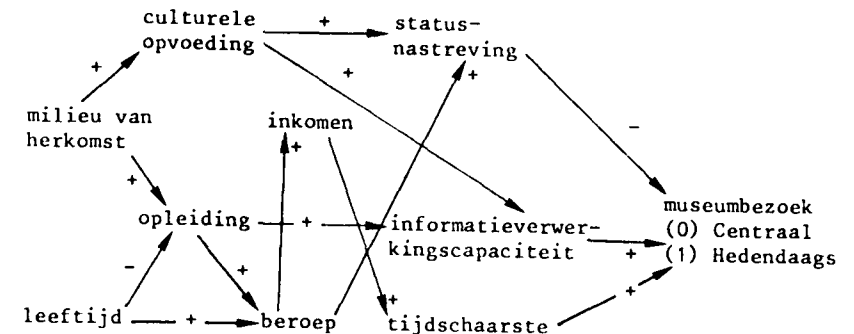

Als we naar de gevonden verbanden kijken kunnen we concluderen dat van opleiding een negatief effect uitgaat naar het museumbezoek. Mensen met een hogere opleiding bezoeken vooral het minder complexe museum, hetgeen volstrekt in tegenspraak is met wat volgens het informatieverwerkingsmechanisme verwacht kan worden. De verbanden van museumbezoek met inkomen en beroepsstatus zijn geen van beide significant. Het positieve verband tussen inkomen en museumbezoek is wel in de voorspelde richting: mensen met een hoog inkomen bezoeken meer het minst tijdrovende museum.

Uit het verband van de achtergrondvariabelen met het bezoek aan een van beide musea wordt nog niet duidelijk via welke weg zo'n variabele zijn invloed uitoefent. We verwachten een nader inzicht in de drie mechanismen te krijgen als we drie theorietoetsende, interveniërende variabelen aan het schema toevoegen: informatieverwerkingscapaciteit, statusnastreving en tijdschaarste. Deze variabelen verwoorden het centrale principe van de aangeduide mechanismen. Om het schema completer te maken voegen we nog enkele achtergrondvariabelen toe, namelijk milieu van herkomst en culturele opvoeding. Van beide variabelen is het aannemelijk dat ze een positieve invloed uitoefenen op de mate van statusnastreving en de informatieverwerkingscapaciteit

van een individu. Het volledige schema is weergegeven in figuur 4. Hiermee richten we ons alleen op de vergelijking tussen de bezoekers in de twee musea. We kunnen deze vergelijking niet uitvoeren voor de museumbezoekers en de Utrechtse bevolking, omdat een vergelijkbare meting van de drie variabelen voor de Utrechtse bevolking ontbreekt. De afhankelijke variabele in figuur 4 is daarom 'bezoek aan het Centraal Museum of aan het Museum voor Hedendaagse Kunst'.

FIGUUR 4: SCHEMATISCHE VOORSTELLING VAN VERONDERSTELLINGEN OVER DRIE MECHANISMEN VOOR ONGELIJKHEID TUSSEN MUSEUMPUBLIEKSGROEPEN

Constructie van de theorietoetsende variabelen

De variabelen zijn geoperationaliseerd via een aantal vragen. Bij de constructie van de theorietoetsende variabelen is gebruik gemaakt van factoranalyse, om zo te kunnen nagaan of de items binnen zo'n variabele in voldoende mate met elkaar samenhangen.

Voor de informatieverwerkingshypothese is de informatieverwerkingscapaciteit van museumbezoekers de theorietoetsende variabele. Deze variabele is gemeten door middel van achttien vragen. De vragen hebben betrekking op eerder museumbezoek van de respondent, zijn interesse voor kunst en zijn kennis van wat je zoal in een museum kunt zien. Daarnaast werden er enkele uitspraken ter beoordeling voorgelegd, waaruit zijn waardering voor complexe kunst blijkt. De factorladingen van de items zijn weergegeven in tabel 5.

Voor de statusverwervingshypothese is de theorietoetsende variabele de mate van statusnastrevning van museumbezoekers. Deze variabele is geoperationaliseerd aan de hand van zes vragen, die betrekking hebben op de mate van sociale ondersteuning

TABEL 5: FACTORANALYSE VAN ITEMS VOOR INFORMATIE-CAPACITEIT

items	factorladingen
- frequentie museumbezoek	.52
- hoe lang geleden laatste museumbezoek	-.22
- aantal musea bezocht	.17
- bezit boeken over kunst	.49
- kijkt naar kunstprogramma's op tv	.31
- noemt een voorbeeld op tv	.31
- luistert naar kunstprogramma's op de radio	.24
- noemt een voorbeeld op de radio	.25
- is zelf kunstenaar	.21
- aantal schilders dat men herkent	.67
- aantal stijlen dat men herkent	.67
uitspraken:	
- "Traditionele kunst is mooier dan moderne kunst"	-.55
- "Moderne schilderijen maken, dat kan iedereen"	-.36
- "De kunst in dit museum is moeilijk"	-.32
- "Er wordt veel te veel geld uitgegeven aan subsidiering van moderne kunst"	-.46
- "De schilderijen van Van Gogh spreken mij meer aan dan die van Rembrandt"	.20
- "In moderne kunst liggen veel emoties"	.17
- "Kunst is mooi zolang het iets voorstelt"	-.54
Percentage verklaarde variantie:	20 %

van het museumbezoek. Deze ondersteuning leiden we af uit de mate waarin iemand aan anderen laat weten dat hij een museum bezocht heeft, door er met hen over te praten of doordat hij uit het museum reproducties of brochures meegenomen heeft. De zes items zijn wederom met behulp van factoranalyse op hun onderlinge consistentie bekeken, zoals in tabel 6 te zien is (3).

TABEL 6: FACTORANALYSE VAN ITEMS VOOR STATUSNASTREVING

items	factorladingen
- bezoekt museum met gezin	.29
- bezoekt museum met vrienden	.23
- vrienden bezoeken het museum	.57
- spreekt met vrienden over museumbezoek	.66
- koopt reproducties en brochures	.41
uitspraak:	
- "Ook al begrijp ik sommige dingen niet helemaal, ik ga toch graag naar een museum"	.39
Percentage verklaarde variantie:	20 %

De variabele tijdschaarste is geconstrueerd met behulp van drie vragen die betrekking hadden op het tekort aan tijd van de respondenten. Hierbij is zowel gevraagd naar het aantal uren vrije tijd als naar het aantal uren besteed aan betaalde of onbetaalde arbeid, aan studeren of aan huishoudelijke

TABEL 7: FACTORANALYSE VAN ITEMS VOOR TIJDSCHAARSTE

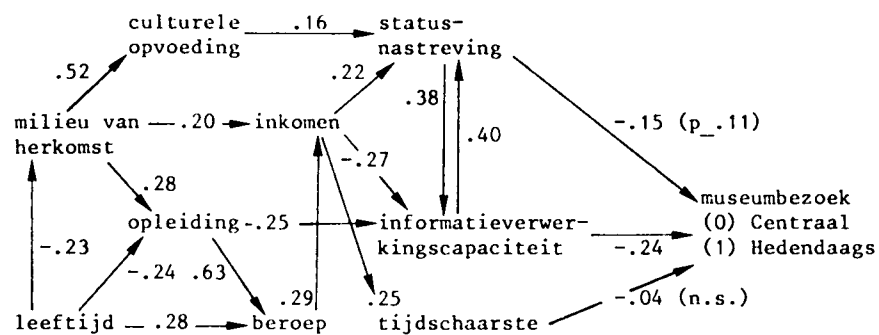
items	factorladingen
- aantal uren tijd besteed aan betaalde of onbetaalde arbeid, studeren of huishoudelijke bezigheden	.28
- aantal uren vrije tijd	-.29
uitspraak:	
- "Als ik meer vrije tijd zou hebben, zou ik vaker naar het museum gaan"	.60
Percentage verklaarde variantie:	18 %

arbeid. Tevens is er gevraagd of men bij minder tijdgebrek meer naar het museum zou gaan. De items bleken alle drie redelijk te laden op één factor. Aan de hand van de hierboven geconstrueerde variabelen is het mogelijk om de houdbaarheid van de drie verklarende mechanismen nader te bekijken.

Toetsing van de drie verklarende mechanismen

Voor de toetsing van de drie mechanismen, die betrekking hebben op de keuze van mensen voor een bepaald museum, is gebruik gemaakt van causale analyse. Met behulp van deze analysetechniek is het mogelijk om de relatie van twee variabelen te bepalen terwijl daarbij tegelijkertijd de invloed van andere variabelen constant gehouden wordt.

FIGUUR 5: CAUSALE INVLOEDEN VAN DRIE MECHANISMEN OP VERSCHILLEN TUSSEN TWEE MUSEUMPUBLIEKSGROEPEN

Voor wat de achtergrondvariabelen onderling betreft, blijkt er een significant verband te bestaan tussen:

milieu van herkomst en culturele opvoeding	(.52)
milieu van herkomst en opleiding	(.28)
milieu van herkomst en inkomen	(.20)
leeftijd en milieu van herkomst	(-.23)
leeftijd en opleiding	(-.24)
leeftijd en beroep	(.28)
opleiding en beroep	(.63)
beroep en inkomen	(.29)

Deze relaties stemmen overeen met de samenhangen zoals die in eerdere empirische studies van gelijke aard ook zijn gevonden (Ganzeboom, 1984a).

Wat de verbanden tussen de achtergrondvariabelen en de theorietoetsende variabelen betreft, blijkt dat de op grond van de informatieverwerkingstheorie verwachte invloed van opleiding op informatieverwerkingscapaciteit (.25) bestaat. De eveneens door de informatieverwerkingstheorie voorspelde invloed van culturele opvoeding op de informatieverwerkingscapaciteit van de respondenten blijkt niet te bestaan. Dit is in tegenspraak met de socialisatietheorieën (Kamphorst & Spruijt) 1983), waaruit kan worden afgeleid dat een culturele opvoeding zou moeten leiden tot een groter vermogen om complexe informatie te verwerken. Het wijkt ook af van de resultaten die door Ganzeboom zijn gevonden (1984a).

Het verband dat volgens de statusverwervingstheorie moet bestaan tussen beroep en statusnastreving wordt door ons niet aangetroffen, wel het verwachte verband tussen culturele opvoeding en statusnastreving (.16). Tevens werd er een significant verband gevonden tussen inkomen en statusnastreving (.22). Volgens onze gegevens blijken het niet de mensen met een hoge status te zijn die het hoogst scoren op de variabele statusnastreving, maar de mensen met een hoog inkomen. Dit is in tegenspraak met de eerdere veronderstelling dat juist de status een onafhankelijke invloed uitoefent.

Tenslotte wordt het verband tussen inkomen en tijdschaarste aangetroffen (.25), zoals we verwachtten.

Verder is het van belang er op te wijzen dat er een wederkerig verband bestaat tussen statusnastreving en informatieverwerkingscapaciteit (.41) en (.38). Het zijn in zekere mate dezelfde mensen, die beide kenmerken bezitten.

Als we naar de relaties tussen de theoretietoetsende variabelen en de keuze voor een bepaald museum kijken, kunnen we zien welke van de drie door ons gekozen mechanismen het best een verschil in publiekssamenstelling kan verklaren. Voor de informatieverwerkingshypothese is het resultaat negatief. Een bezoek aan het complexere museum (Hedendaagse Kunst) wordt juist vaker door mensen gedaan die relatief minder kennis en vaardigheden bezitten wat de kunst daar betreft.

Voor het mechanisme dat uitgaat van de schaarste aan tijd van mensen, kan evenmin ondersteuning worden aangedragen daar er geen significant verband met de keuze voor een museum werd gevonden.

Als dan tenslotte gekeken wordt naar de statusnastrevingshypothese, dan kan gesteld worden dat die in dit onderzoek de beste verklaring biedt. Hoewel het verband niet significant is, wijst het wel in de richting van statusnastreving als reden voor de keuze voor het Centraal Museum. Als mensen meer status nastreven bezoeken ze vaker het meest statusverlenende museum.

Conclusies

Met behulp van dit onderzoek is opnieuw aangetoond dat het vooral mensen uit de hogere lagen van de bevolking zijn die het museum bezoeken. Voor de verschillen tussen de bezoekers van het Centraal Museum en het Museum voor Hedendaagse Kunst kon alleen het statusnastrevingsmechanisme een enigszins plausibele verklaring bieden. Voor het informatieverwerkings- en het tijdschaarstemechanisme werd in dit specifieke geval, in tegenstelling tot

in andere onderzoeken (Ganzeboom, 1984), geen ondersteuning gevonden.

(*) We bedanken dr. H. Ganzeboom voor de begeleiding.

Noten

- (1) Daar het ons om de status van de beroepen te doen was, hebben wij aan elk individu de status toegekend van het beroep met de hoogste status binnen de samenlevingseenheid. Dit omdat aangenomen kan worden dat de hele samenlevingseenheid haar status daaraan ontleent. Studenten kregen de status toegekend van het beroep dat ze volgens hun opleiding kunnen verwachten.
- (2) De gegevens over inkomens zijn in tegenstelling tot de andere gegevens niet op exact dezelfde wijze verkregen in beide onderzoeken. De Utrechtse bevolking is gevraagd naar het persoonlijk inkomen, terwijl de museumbezoekers gevraagd zijn naar hun gezinsinkomen. Om ook voor de Utrechtse bevolking een gezinsinkomen te verkrijgen, zijn de persoonlijke inkomens per gezin opgeteld. Mogelijk leidt dit tot enige overschatting van de inkomens onder de Utrechtse bevolking. Dit verandert onze conclusies echter niet.
- (3) Van de items zijn er twee negatief gecorreleerd, namelijk: "bezoekt museum met gezin" en "bezoekt museum met vrienden". Desondanks zijn beide items opgenomen in de variabele statusnastreving, omdat hun negatieve correlatie zeer begrijpelijk is.

Literatuur

- Ganzeboom, H., "Cultuur als verwerking van informatie of verwerving van status. Een confrontatie van twee alternatieve verklarende theorieën aan de hand van reeds verricht onderzoek", Mens en Maatschappij, 57 (4), p 341-372, 1982.
- Ganzeboom, H., Cultuur en informatieverwerking, Utrecht, dissertatie, 1984a.
- Ganzeboom, H., Onderzoek naar cultuurparticipatie onder de Utrechtse bevolking, niet gepubliceerd, 1984b.
- Van den Hoek, G., Bezoekers bekeken, Amsterdam, Mededelingen van het Nutsseminarium voor pedagogiek in samenwerking met de dienst voor Schone Kunsten der gemeente 's-Gravenhage, 1956.
- Kamphorst, T. en A. Spruijt, Vrijtijdsgedrag in het perspectief van socialisatie, Utrecht, dissertatie, 1983.
- Linder, S., Arme elite! Toekomst en tijdgebrek, Groningen, Wolters Noordhof, 1971.
- Sixma, H. en W.C. Ultee, "Een beroepsprestigeladder voor Nederland voor de jaren tachtig", Mens en Maatschappij, 1983, pp. 360-382.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, Sociaal en Cultureel Rapport, 1974, 1976, 1978, Den Haag, Staatsuitgeverij, 1974, 1976, 1978.
- Valkman, O., Queuen voor de nachtwacht, Voetzoekers nr. 36, Amsterdam, Boekmanstichting, 1976.
- Wippler, R., Sociale determinanten van het vrijetijdsgedrag, Assen, Van Gorcum, 1968.